

På sporet af bevægelse – imagination og kreative processer

Om bevægelse, teknik, ord og billede som gensidigt skabende processer med udvalgte praksiseksempler fra Yumi Umeumares Butoh-træning

Lis Engel

Institut for Idræt, Københavns Universitet

Publicerad på Internet, www.idrottsforum.org 2004-02-10.

Copyright © Lis Engel 2004. All rights reserved. Except for the quotation of short passages for the purposes of criticism and review, no part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of the author.

Dine oplevelser. Hvor kommer de fra?
De overrasker dig, pludseligt, med deres skarphed.
Overrasker dig med deres strålende farver.
Skaber du oplevelserne?
Eller er det oplevelserne, der skaber dig?
Du kan gå ind i din krops billeder.
Som billeder af glemte tilstande og vågne drømme af overraskende skarphed.
Går du først ind i dine øjeblikkets billeder, vil de med en uimodståelig kraft,
drage dig ud ad nye veje til livet –
til-verden-i-dig-i-verden.

Imagination¹ handler om vore måder at opleve på, dvs vore måder at forbinde krop, tanke, billed og verden på. Det handler om vores evne til at forbinde sansning, erindring og forestillinger i et her-og-nu ”kropsligt levet oplevelse og udtryk” af konkret fysisk artikuleret nærvær. Moderne dansetræning arbejder på forskellige måder med sammenhænge mellem imaginationens bevægelse og bevægelsens imagination og åbner på den måde for

¹ Lyngsø, N. Bachelards Fænomenologiske Æstetik- Billedet som bindeled mellem menneske og verden. *Periskop. Forum for kunsthistorisk debat*. Billedets fænomenologi, 2001, nr 10, pp 15-45. Se også Wiesing, L. Billedets fænomenologi ifølge Husserl og Sartre. *Periskop. Forum for kunsthistorisk debat*. Billedets fænomenologi, 2001, nr 10, 45-63. Se også Stevenson, L Twelve Conceptions of imagination. *British Journal of Aesthetics*, Vol 43, No 3, July 2003, pp 238-259.

kroppen som figurativ og nonfigurativ imagination. Denne kropslige artikulation skaber på en gang både *oplevelse, udtryk og mening* i en levende bevægelse af “en her-og-nu-følt fornemmelse”². Ved at åbne og give opmærksomhed til den følte fornemmelse ved hjælp af vor evne til kropslig indlevelse åbner vi for et møde med øjeblikkets muligheder, i en konkret levende kropslig artikulation som skaber vores levede virkelighed af flerdimensionalitet og sammenhænge af uendelige forskelle og nuancer. Imagination udspringer af erfaring med den skabende proces som dynamisk interaktion af *krop, tanke, verden* hvor oplevelse, indtryk og udtryk hele tiden gensidigt betinger og skaber hinanden. Det er en dynamisk, skabende proces som foregår med større eller mindre sensitivitet i samspil med personlige, kulturelle og historiske traditioner, normer, vaner, idealer og længsler. Ved at arbejde bevidst med imagination er det muligt at åbne for en større lydhørhed, en større sensitivitet for mødet med øjeblikket. Ved at give åben og kropslig nærværende opmærksomhed indgår vi i en aktiv og skabende interaktion med det som er-i-tilblivelse og åbner for skabende bevægelser på alle niveauer og dimensioner af *oplevelse, udtryk og mening/betydning*.

Bevidst arbejde med imagination er at åbne for mangedimensionaliteten i et levet kropsligt nærvær og dermed en vej til at finde nyt materiale, nye udtryksformer og nye forståelser, sammenhænge og måder at eksistere på. Imagination i forbindelse med moderne kropstræning tager udgangspunkt i det levende dynamiske møde ved at give en kropslig, sensuel opmærksomhed og dvæle i mødet og udvide og eksperimentere med en dynamisk sammenvævende bevægelse af krop, tanke, ord og billede. Billedet kan være alle slags: at fordybe sig i den rene fysiske bevægelse³ eller det kan begynde med at lade kroppen ”indånde” et ord eller en tone, en farve, et billede, en rytme osv⁴. Uanset hvad man vælger, kan der ske en glidende transformation fra at være i genkendelige former og forestillingsbilleder til gradvise skift ind i mere eller mindre abstrakte former – forstået som former der ikke repræsenterer noget på forhånd defineret i form af en handling, en følelse, en stemning, en fortælling. Det afgørende er at åbne sig kropsligt nærværende for ”øjeblikkets stemthed” i et mangedimensionelt og åbent⁵ møde med et skabende nu. Det vil sige at imagination og moderne kropstræning handler om at træne en sensitivitet for mødets mulige bevægelse som sensitivitet for formens dynamiske nuancer og kvaliteter som ”den følte bevægelse” og dermed bevæge sig fra fikserede og generelle former ind i mødet med øjeblikket som skabelse af det unikke. Hvert øjeblik, både det hverdagsagtige, det kendte, det usædvanlige og særlige, det kunstneriske og det pædagogiske rummer muligheden for at skifte fokus fra det kendte allerede definerede til det kropsligt levede. Den oplevelsesorienterede artikulation af dynamisk form forstået som mødet imellem krop-bevægelse-tid-rum udspringer af opmærksomheden på den kropslige dynamiske artikulation og åbner for en mangedimensionel sansning af mødet af krop og verden som ”den følte fornemmelse” af den kropsligt levede her-og-nu artikulation: fokus kan være på positioner

² Levin, D.M. *Language beyond postmodernism : saying and thinking in Gendlin's philosophy* Evanston, Ill. : Northwestern University Press, 1997.

³ Som fx Merce Cunningham gør i sit arbejde med at skabe dansekoreografier.

⁴ Reijen, van W. Breathing the Aura – The Holy the Sober Breath. *Theory, Culture & Society*, 2001, 18(6) 31-51.

⁵ Dahlberg, K og Dahlberg, S. Human Science Research as the embodiment of openness: swimming upstream in a technological culture. *Journal of Phenomenological Psychology*. 32 (1) 12-22.

som en serie af ”punkter” eller på bevægelsen imellem, og dette skift i opmærksomheden som berøring af øjeblikket som billeder og berøring af øjeblikket som strømmende energi som bevægelsestilstande på vejen er til stede i alle tænkelige relationer af rum-tid-krop-tanke. Disse relationer og indbyrdes afhængige gennemstrømninger og bevægelser kan opleves som rytmisk, kontinuerlig mangedimensionalitet af visuelle, auditive, kinetiske og kinæstetiske ”farver”, ”klange” eller ”energier” i skabelsen af den levede tid-rum-krop. Sådanne multidimensionelle figurationer kan fortolkes i forskellige slags sprog fx i billeder, metaforer, symboler, i geometriske grundformer som fx Newtonsk geometri, eller som i komplekse organiske mønstre der snarere kan beskrives med fraktalgeometriens uendelige nuancer af ændringer.

Via træning af den kropslige sensitivitet kan vi åbne for oplevelsens nuancer og kvaliteter og dermed åbne for en bevidstgørelse af bevægelsens landskaber og dermed åbne ind i oplevelsens og artikulationens nonfigurative og figurative multidimensionalitet. Kroppen virkeliggør gennem konkret fysisk artikulation oplevelsen som skabende processer af indtryk, udtryk og mening/betydning og forbinder dermed mødet med øjeblikket som åbne krydsninger af interdependente former i gensidig skabende dynamisk bevægelse. Via en åbenhed i mødet udvides hvert øjeblik som skabelsens øjeblik. Imagination, spontant eller brugt bevidst som kunstnerisk og/eller pædagogisk middel kan være en måde at forøge den kropslige sensitivitet og nærvær og dermed opmærksomheden på ”den levede kropslige oplevelse”. Kunsten er at åbne sig for *den føjte fornemmelse* af det-som-er-i-tilbliven. Det er en sådan åbenhed, der kan gøre øjeblikket ”levende” eller med en anden metafor ”åndende”⁶. Det er en total kropslig interaktion og ikke kun en sansning af noget udvendigt som så passivt repræsenteres i en given form. Det handler om åbenhed for bevægelsens rytme og energi som medskaber af øjeblikkets kropslige ”sang”. Det er en levende interaktion, der åbner for en gensidig dynamisk sammenvævning af krop og verden i en kontinuerlig skabelse af krydsninger af samhørende og berørende forskelligheder og gennemstrømninger⁷. Det er mødet af krydsninger som er mere end vore fem sanser: se, høre, lugte, smage, føle. – Det handler med Merleau-Pontys ord om den levede krop som “5. element” som medskaber af “oplevelse” og artikulation og betydning. Det er den levede krop som synlig og usynlig bevægelse. Kroppen som et farvet, pulserende felt af rytmer, stemtheder og energi – kroppen som skabende element af *det levede møde* artikuleret som bevægelse, handling, gestus, tone, lyd, klang, rytme, handling, ord, betydning. Den levede kropslige oplevelse af bevægelse er i sig selv allerede imagination i sin dynamiske vekslen mellem spænding og afspænding, som rytmiske kinetisk-kinæstetiske melodier (Sheets Johnstone 2003) i en levende bevægelse som skaber af energi, stemthed, klangfarve, rytme, linjer, strukturer, rum og tid. Imagination i enhver form, både abstrakt og konkret, intensiverer den levede kropslige fornemmelse ved at skabe et sensuelt fokus, og dermed åbne for en skabende interaktion af bevægelse, sansning, ord og billeder som intensiverer nuancer af oplevelse, udtryk og mening. Bevidst valgt imagination kan åbne for nye måder at sanse eller

⁶ Reijen, van W. Breathing the Aura – The Holy the Sober Breath. *Theory, Culture & Society*, 2001, 18(6) 31-51.

⁷ Adams, W.W. The interpermeation of self and world: empirical research, existential phenomenology, and transpersonal psychology. *Journal of Phenomenological psychology*. 1999, 30(2) 39-68.

kendte oplevelser på fx enkle bevægelser som via arbejde med bevægelsens imagination som opmærksomhed på oplevelsen af ”den følte fornemmelse af hvert øjeblik i en bevægelsesstrøm” der ligesom mødet af en forestilling og en bevægelse kan åbne for nye nuancer og kvaliteter i bevægelsens artikulation. En sådan kropstræning kan ses som en *æstetisk grundtræning* der på én gang åbner ind i en eksistentiel eller en kunstnerisk, skabende og pædagogisk leg med kroppen som 5. element som udfeltet for levende dynamisk skabelse af rytmer og måder at være og forstå på og dermed kroppens indre og ydre dynamiske bevægelses muligheder som grundlaget for en basal oplevelse af vitalitet.⁸ Kunsten er at arbejde med imaginationen og kropstræning på måder som kan udvide og forvandle måden vi møder øjeblikket på og dermed åbne for en større nuancering og sensitivitet både i indlevelse, udtryk og oplevelse og forståelse. Ved at gå helt tæt in i den kropslige følte fornemmelse åbnes for større indlevelse og sensitivitet for sammenvævningen og den gensidige indbyrdes skabende bevægelse imellem det subjektive og det objektive, det unikke og det universelle, det immanente og det transcendent.⁹

Valg af billeder

Hvis billederne bliver for kendte eller de ikke siger en noget, eller man tager afstand fra dem sker der ingen åbning. Det er let at ”springe” forbi den langsomme, besværlige og for nogle umiddelbart ”kedsommelige” kropslige opmærksomhed og i stedet arbejde hurtigt fra generelle kendte former, kategorier og begreber uden at åbne sig nysgerrigt for mødet. Al forandring det være sig menneskeligt, pædagogisk, kunstnerisk og humanvidenskabeligt kræver at man bevæger sig dybt ind i mødet mellem kroppen og verden som udfeltet af gensidig dynamisk skabelse. Her er der klare sammenhænge mellem moderne kropsterapier, moderne kropslige kunstneriske arbejdsformer og processer og i moderne læringsteorier om kroppens betydning for kognition og subjektivitet og metodologiske problemstillinger som ønsker at arbejde med udgangspunkt i en fænomenologisk kropsforståelse.¹⁰ For voksne er det ofte sædvane at tage kendte oplevelser for givne at tænke ud fra tillærte begreber og normer. Æstetiske læringsprocesser handler om at skabe mulighed for forandring. Udfordringen ligger både pædagogisk, kunstnerisk og eksistentielt det samme sted, nemlig at inspirere til åbenhed i mødet med øjeblikket men også til en sensitiv og reflekteret opmærksomhed på nuanceringernes mulighed og betydninger. Den kropslige levede ”følte” fornemmelse er en måde at koble det sensitive og det reflekterede in en sammenvævning af a mærke og skabe nye former og forståelser. Kunsten er at udvide den kropslige oplevelse og dermed inspirere til ” at lytte med kroppen” og invitere den langsomme og mere uforudsigelige levede ”kropslige” nærvær¹¹.

⁸ Press, Carol M. Creativity, Self Psychology, the Modern Dance Choreographer, and Transformative Education. *Journal for the Psychoanalysis of Culture & Society*. Volume: 6. Issue: 2. 2001.

⁹ Genette, Gérard. Oversat fra fransk af G.M. Goshgarian. *The Work of Art. Immanence and Transcendence*. Ithaca and London: Cornell University press, 1997.

¹⁰ Gendlin, E. T. *Experiencing and the Creation of meaning. A Philosophical and Psychological Approach to the Subjective*. USA: The Free press of Glencoe, 1962.

¹¹ Engel, L. Den langsomme vej. I: Winther, Engel, Nørgård, Herskind(ed) *Fodfæste og Himmelkys*, 2001.

Imaginationen er et levende kropsligt møde med øjeblikket i krydsninger af krop, teknik, ord billede og en invitation til at gå mere åbent og mangedimensionelt kropsligt opmærksomt ind i mødet med øjeblikket som skabelse. Det vil sige at man åbner sig for en kreativ proces som noget der angår alle menneskers grundbetingelse af måder at eksistere på. Mennesket og menneskets praksisformer og værker er forbundet og aktivt skabende i en stadig modtagen og given. Mennesket, kunstneren og pædagogen har alle brug for at være bevidste om denne medskabende proces. Den moderne dans arbejder i høj grad med fokus på at forbinde kropslig sensitivitet og refleksion. Butoh-dansen har haft stor inspirerende afsmitning i det danske danse miljø og bl.a. arrangementet af den postmoderne Butoh-festival åbnede for et møde med den moderne Butoh-dans og bevidst arbejde med imagination og æstetisk grundtræning.

Yumi Umiuwares workshop i Butoh-dans

Yumi Umiuware er uddannet som klassisk og moderne danser og har i en årrække danset i det japanske Butoh-kompagni DaiRakudakan. Siden 1993 har hun boet og produceret forestillinger i Australien. Hun fusionerer sin dans med elementer af performance og kabaret. Yumi Umiuware modtog i 1999 "The Green Room Award" for bedste Ny Form i Kabaret i Australien. Workshoppen fandt sted i Dansens Hus i forbindelse med den postmoderne Butoh-festival på Dansescenen den 13.-15. februar 2003.

Som kunstform er Butoh-dansen en bevægelseskunst, hvor det individuelle, det kulturelle og den kropslige mødes i forskellige teknikker, medier og håndværk. Det er en sensuel praksis, som åbner for en dynamisk interaktion mellem tradition og transformation. Butoh er levende form. Post Butoh-festivalen satte fokus på Butoh-dansen både historisk, kunstnerisk,

filosofisk og danseteknisk.¹² Grundspørgsmålene “Hvad karakteriserer Butoh-dansen som kunstnerisk udtryksform nu? Hvordan forstår vi Butoh-kroppen? Hvordan kan vi forstå og fortolke relationen mellem den fysiske krop og den eksistentielle/spirituelle dimension? Disse tre spørgsmål er kernefelter, som ikke blot berører Butoh-teknik, men al moderne æstetisk kropstræning¹³.

Æstetisk kropstræning er kropsteknikker med udgangspunkt i sammenhænge mellem sansning, oplevelse, form og betydning. Kropsteknikker må ses i sammenhæng med bevægelseskulturer og disses sammenhænge med kropsparadigmer og livssyn. (Mauss 1934)¹⁴ Hvilke diskurser¹⁵ og hvilke forestillinger er der i kropslige praksisformer og hvilke oplevelser og betydninger lægges der i bevægelsen som skabelse af oplevelse, udtryk og betydning? Det handler om kropsteknikker som kroppens måder at forbinde sig med verden på gennem skabelse af “jeg-du-vi-det” relationer. Kroppen leves og udforskes i bogstaveligste forstand som urgrund og medskaber af kroppens tale, og som medskaber af forbundethed og adskillelse, åbenhed og lukkethed, af livs energi, kvaliteter og netværk af farver, stemthed og energi¹⁶.

Butoh-dans er en teknik der både har rødder i klassisk orientalsk krops- og livsforståelse men også inspiration fra moderne avant garde kunst.¹⁷ Den forbinder radikalt krop, billede og ord ikke blot relateret til hinanden, men direkte som medskaber af oplevelse, udtryk og betydning som konkret artikulation. Moderne Butoh forankrer i en konkret praksis intuitiv og kunstnerisk fornemmelse for sammenhænge af oplevelser, imagination og udtryk.

Lidt historisk baggrund

Den historiske Butoh's grundlægger er Tatsumi Hijikata, der i 1959 lavede den første dokumenterede Butoh-forestilling. Hijikatas oprindelige form hed *ankoku Butoh*, det inderste mørkes dans, og den vakte voldsom provokation og afstandtagen. Det andet store forbillede

12 Engel. Butoh – metamorfosens vej s 32- 35. *Teater 1*, 2003. Se historisk introduktion i Au, S. *Ballet and Modern dance*, pp 198. Thames & Hudson World of Art, 2002.

13 Mauss, M. Techniques of the body (1934) pp 455-477 i: Cray and Kwinter (ed) *Incorporations. Zone 6*. New York: Urzone, Inc, 1992.

14 Mauss, M. Techniques of the Body. Pp 455-477 I: *Zone 6*.

15 Forskellige danseteknikker og forskellige kropsparadigmer analyseres fx af Susan Leigh Foster. *Dancing Bodies* pp 480-496 i: Cray and Kwinter (ed) *Incorporations. Zone 6*. New York: Urzone, Inc, 1992. En orientalsk kropsteknik analyse med særligt fokus på Qi begrebet kan ses i Jian Xu. *Body, Discourse, and the Cultural Politics of Contemporary Chinese Qi gong*. Pp 961-991. *The Journal of Asian Studies* 58, 4, Nov 1999. En analyse af kropsteknik og Afro-amerikansk kultur kan fx ses i Ann Cooper Albright's article: *Embodying History* pp 150-177 i: *Albright, A.C. Choreographing Difference*. USA: Wesleyan University Press, 1997.

16 Kroppen som femte element er et begreb fra Merleau-Ponty. *Le Visible et l'invisible*. Paris: Gallimard, 1964 (her s 181-82 “kødet er ikke materiale og ikke ånd og ikke substans. For at betegne det, er det nødvendigt at anvende det gamle begreb “element” i samme betydning som jord, vand, luft og ild er blevet anvendt, dvs som noget midt imellem rum-tid -individualitet og idé, en slags legemliggjort princip som medfører en måde (en stil) af at være overalt. Kødet bliver i denne forstand et “element” af væren” (min oversættelse).

17 Au, S. *Ballet and Modern Dance*, p 198. New York: Thames & Hudson, 1998.

var Kazuo Ohno, der har stået som lyset i mørkets dans. Butoh-dansen forkastede både traditionelle japanske danseformer som Noh og Kabuki og vestlige moderne danseformer og arbejder i stedet for med at finde ind til stærke fysiske udtryk uden hensyn til traditionelle normer og idealer. Butoh-dansen udforsker bevægelsens yderste ekspressive grænser som fx ekstreme langsomme bevægelser. Ansigter og kroppe er ofte malet hvide for at understrege det universelle og nedtone det individuelle. Hovedtemaerne er menneskets eksistentielle erfaring og meatmorfosens mulighed. Men Butoh-dansen har også rødder i vores vestlige dans i 20'ernes ekspressionistiske dans og i rabiate vesterlandske filosoffer som Artaud de Sade og Lautreamont. Butoh nåede til vestens dansescener i 80'erne.

Vestlige og orientalske kropsparadigmer

Butoh-dansen udfordrede både det vestlige kropsbegreb og den vestlige dansescenes æstetik begreb. Butoh'en var en eksistentiel protest som kom til udtryk i denne avantgarde danseform – et råb om at genfinde kontakten med universelle kvaliteter. Den oprindelige Butoh-krop tog udgangspunkt i en grundlæggende oplevelse af kroppen som en stærk urkraft, der gennemstrømmer alt i universet. Her er Butoh-kroppen tæt relateret til klassisk kinesisk kosmologi¹⁸. I følge denne verdensopfattelse er kroppen og universet forbundet af den altgennemstrømmende Qi. Qi begrebet går på tværs af vestlige idéer, hvor fysisk substans, krop, psykologi og spiritualitet ses som adskilte. I den orientalske krops-og livsforståelse er de fuldstændigt sammenvævede og indbyrdes dynamisk forbundne. Butoh-kroppen er netop en søgen efter at komme tættest mulig i en åben udveksling med Qi'en (både den der er i kosmos og den der gennemstrømmer kroppen) i en søgen efter oprindelige udtryk rensat for formelle, udvendige former. Butoh-dansen udspringer af en nødvendighed og en ægthed i udtrykket som uden hensyn til konventioner sprænger stivnede former og fastlåste forestillinger om æstetiske normer af på forhånd definerede tekniske og ideale former. Den ny dans skulle åbne sig ind i en ny krop, som måske først og fremmest handlede om at danse et ekstremt *kropsligt nærvær* – at lade universets energi danse kroppen til forskel fra den vestlige krop, som mere erobrede og kontrollerede rummet. Butoh-kropper er kritisk over for den vestlige verdens livssyn og kropsmåder forstået som performance både i hverdagen og kunsten og stiller spørgsmålet: "Hvad er der blevet af vores krop?" Butoh-kroppen er en kritisk søgende og skabende krop, som åbner sig og lader sig forme af universets kraft – og giver udtryk både for smerten, lidelsen og sygdommen, men samtidig også åbner sig for glæden og den grænseløse uendelige livsmulighed på trods af alt.

Butoh-dansen henter sit materiale fra hverdagen, men forvandler det, fordi det aldrig kun er funktionelt. Butoh-dansen er kroppens ønske om at få lov til at tale. Butoh beretter et stort drama om menneskets liv på forskellig måde.

Grundprincipper for Butoh er: 1) at møde øjeblikket uden en på forhånd fiksering af bestemte æstetiske normer og idealer. 2) at møde det som er, ærligt og betingelsesløst, også

¹⁸ Se fx Nielsen, Klaus Bo, *Kinesisk filosofi*, pp47-57. Århus: Århus Universitetsforlag, 2003.

sine skygger og sin smerte som udgangspunkt for forvandling. 3) at indleve sig i og eksperimentere med forvandlingen af kroppens og bevægelsens kvaliteter.

Kroppen er på en gang fuldstændigt fysisk konkret og sanseligt til stede og den fysiske konkrethed rummer samtidigt nøglen til transcendens og forvandling af sansning, billeder, ord fra det konkrete til det abstrakte, fra det kompakte til det flydende, – udtrykt gennem bevægelsens former, der på en gang gennemtrænger og farver krop, tanke, verden. Den levede kropslige oplevelse som sansning, bevægelse og imagination åbner for en transcendens og overskridelse af den fysiske krop som adskilt fra. Orientalisk kosmologi arbejder direkte ud fra teorien om forvandling beskrevet i den klassiske bog om forvandling "*I Ching*".¹⁹

Butoh-dansens teknik handler om at "åbne" kroppen og bevæge sig skabende med universets energi (Qi) som bevægelsens og kroppens poetiske udtryk for livet. Butoh-kroppen er ikke et på forhånd defineret billede eller én bestemt stil, men en åbenhed i mødet med øjeblikket, hvor det først og fremmest handler om at "skrælle alt væk", at turde overgive sig til kroppens og øjeblikkets energi og åbne sig for mødets forvandlerlige mulighed og give det udtryk som ren bevægelse, som kroppens fortællinger og billeder uden at iscenesætte dem ud fra en udvendigt defineret æstetik eller stil. Det handler om at sprænge fikseringer, at åbne, at udforske betingelsesløst og lade kroppens tale komme til udtryk. Selvom Butoh-kroppen har rødder i klassisk kinesisk filosofi har den som nævnt også rødder i avantgarde kunst og ekspressiv dans – en multikulturel baggrund, der åbner ind i helt nye kropsforståelser – ind i fremtidens kropslandskaber.

Butoh-teknikken er en søgen efter en betingelsesløs ærlig og autentisk krop. Den forankrer menneskets livserfaring i et intetst nu og forlanger at vi gør os mere levende, samtidig med at den forbinder os med al smerte og al glæde. Det er en skarp og præcis krop som åbner for kroppens landskaber, som det sted hvor verden og den levende krop smelter sammen i en uforudsigelig skaben af øjeblikkets ekspressive form. Butoh-dansen arbejder som al stærk kunst med at vise det unikke som udtryk for menneskets universelle betingelser og erfaringer. Vi kan blive mindet om, hvad det vil sige at være betingelsesløst levende ved at være opmærksomt og kropsligt autentisk i hver eneste bevægelse som medskabelse af hvert øjeblikks kropslige tone. På den måde er Butoh-dans en moderne kropsteknik, der arbejder ud fra et livssyn, der på mange måder virkeliggør Maurice Merleau-Pontys kropsfilosofi om kroppen "ikke som subjekt og ikke som objekt", men som et femte element på linje med jord, vand, luft og ild, hvor kroppen indgår i skabende udveksling med alle andre elementer.²⁰

Butoh-dans som en "ikke-teknik" og "ikke-form"

Yumi indledte sin Butoh-workshop med at understrege, at der ikke er én Butoh-form. Butoh skal genskabes hvert øjeblik ud fra hver enkelts virkelighed og erfaring. Butoh rummer nogle

¹⁹ Brian Browne Walker (på dansk ved K. Kristiansen). *I Ching: forvandlingernes bog*. Kbh.: Sesam, 1995.

²⁰ Se fx Merleau-Ponty, Maurice, *Le Visible et l'invisible*, pp 181-82. Gallimard, 1964.

universelt, som kan bringes til udtryk på forskellig måde. Yumi understregede nødvendigheden af, at en nordisk Butoh naturligvis ikke bare skal imitere japansk Butoh. På samme måde skal en moderne japanske Butoh heller ikke blot imitere det som har været. Den (post)moderne Butoh-dans må tage udgangspunkt i den tid og det sted og den situation og de mennesker, den udspringer fra. Hun understregede også at hendes erfaringer som 4. generation af japanske Butoh-dansere var helt anderledes end den Butoh som udsprang efter 2.verdenskrig. Hun levede i Australien og hendes erfaringer var naturligvis helt anderledes og måtte derfor også afspejle helt andre oplevelser, erfaringer, muligheder og tilstande.

Butoh kan udtrykke alle slags menneskelige oplevelser. Yumis hovedpointe, som blev understreget gang på gang undervejs i seminaret på forskellig måde er, at Butoh ikke kan gøres lig med en bestemt form eller teknik.²¹ Butoh er ikke så meget karakteriseret af et på forhånd defineret *hvad* og *hvordan* og *hvorfor*, men hele tiden i en proces af at en kontinuerlig udforskning af gensidige skabende møder af krop-ord-verden-billede. Men hvis Butoh kan karakteriseres som *ikke-form* og *ikke-teknik* forstået som en på forhånd stiliseret og defineret formdynamik, hvordan kan vi så arbejde med Butoh-kroppen? Det kan selvfølgelig lyde som et paradoks men det er netop det grænseområde al skabende arbejde må bevæge sig ind i. På sporet af ny bevægelse udspringer naturligvis af de kulturelle og personlige erfaringer der er, men processen med at gå sanseligt nærværende og åbent ind i mødet med krop, billede, verden er essentiel for bevidst arbejde med imagination og bevægelse som multidimensionelle non-lineære processer.

Ifølge Yumis workshop handler det om at træne kroppens fysisk og sensuelt og dermed åbne for den gensidigt skabende proces af et åbent møde af krop, ord, billede som måder at udvide

²¹ Alle stilarter inden for en genre arbejder altid med grænsen mellem tradition og fornyelse. Når fokus er på den kreative proces arbejdes der ofte ind i grænsen af det "kaotiske" det ikke definerede. Det ændrer ikke på at de Butoh værker der er skabt kan beskrives ud fra normative kriterier, som den moderne Butoh vedkendt sig men også distancerer sig fra.

kroppens repertoarer og komme i kontakt med glemte erindringer og nye muligheder ved at benytte sig af enkle fysiske øvelser, og bevægelsestemaer og handlinger sammen med kropslig imagination som artikulation af ”den følte fornemmelse” som gestus, sanseligt nærvær, ord, billeder, lyde og forestillinger som kan udvide oplevelsen af den levende krop i mødet med det skabende NU. Alle erfaringer, alle erindringer alle former for forestillinger kan være udgangspunktet for at finde frem til en Butoh-form. – Form skal ikke forstås som udvendig imitation af det som har været, men at finde ind til den levede form, som udspringer af hver enkelt persons egen drøm, erindring og historie. En Butoh-performance handler om at genskabe hvert enkelt øjeblik som nyt ved hjælp af en kropslig sensitivitet, en opmærksomhed og et nærvær og en intens sansning af rummet – i den kunstneriske proces med at åbne for nye meningsskabende processer med udgangspunkt i bevægelsens som artikulation af betydning, der rækker ind i grænseområdet af det usynlige i det synlige.

Nogle udvalgte praksiseksempler

Alle Yumis øvelser arbejder med forskellige former for kombinationer af direkte kropslige bevægelsesidéer og forskellige billeder og metaforer som der eksperimenteres med i en improviseret form. Der er en flydende overgang mellem indledende og opvarmende øvelser og egentlige bevægelseksperimenter. Yumi skiftede ofte imellem et totalt kropsligt fokus og fokus på enkelte kropselementer. Ansigtet og øjne indgår altid i udforskningen af bevægelsen.

Improvisation og bevægelsens farver og klange

En af måderne at arbejde intenst med nuancer og kvaliteter på, er at forstå balancen imellem form og den følte fornemmelse af bevægelsen. Det handler om øjeblikkets stemthed²², som farves af øjeblikkets åbenhed og intensitet i mødet af krop, drøm, billede og erindring.²³ Koreografien, formen kan være den samme, men ved at ændre opmærksomhed fx ved at være i den levede kropslige oplevelse som en kontinuerlig strøm af ”den kropsligt levede fornemmelse” som konkrete bevægelser, rytmer, farver, toner, ord, billeder. Ved at ændre de indre billeder ændres udtrykket og dermed også betydningen fuldstændigt. En grundlæggende måde at intensivere og nuancere arbejdet med kvaliteter i bevægelse på, er at arbejde med opmærksomhed på ”den følte fornemmelse” i forbindelse med forskellige bevægelsesteknikker og imagination. Bevægelse og imagination kan anvendes ud fra mange forskellige motiver fx som i Butoh og andre former for moderne danseteknikker i forbindelse med ønsket om at finde nyt bevægelsesmateriale, at nå en særlig udtrykskvalitet eller grundtone. Det kan ændre både form og oplevelse af alle slags bevægelser fra helt enkle grundøvelser og helheder, særlige praksisformer eller etuder til mere komplekse præcise

²² Fink-Jensen, Kirsten. *Stemthed – en basis for æstetisk læring: det musiske i et livsfilosofisk lys*. København: Danmarks Lærerhøjskole, 1998.

²³ Wolf, Jacob. *Den farvede verden: om Goethes farvelære, Hans Lipps' fænomenologi og K.E. Løgstrups religionsfilosofi*. København: Munksgaard, 1990.

koreografiske former eller større improviserede bevægelsesforløb som processer eller som performance.

At arbejde bevidst med bevægelse og imagination handler om at motivere til at gå helt ind i *den følte fornemmelse af formen* uanset om formen er givet på forhånd eller om den udspringer improvisatorisk af mødet med øjeblikkets energi og mulighed.

Inspirationen til billeder kan hentes alle vegne – fra ens eget liv, fra naturen, fra kunstens billeder, fra musikken, fra dufte, fra øjeblikket, fra betydningsfulde erindringer, fra digte, fra ord, fra filosoffer og litteratur – og fra den konkrete bevægelse, altså bevægelsen og opmærksomheden på bevægelsen som imagination.²⁴ Yumi er meget bevidst om ordenes kraft og bruger somme tider en strøm af ordbilleder for at få bevægelsen til at strømme mere betingelsesløst og give slip på spaltningen i at være sin egen tilskuer. Undertiden vælger hun at arbejde med meget enkle og færre billeder, men primært altid ud fra et princip om legende improvisation.

Billeder og bevægelsesimprovisation

Her følger nogle eksempler på billeder som Yumi brugte i sin workshop som udgangspunkt for bevægelsesimprovisation:

- at forvandle sig til en sten, en blomst, til vand, til vind.
- at danse et træ.
- smil med et stort smil, forestil jer at hele jeres ansigt er tænder – kom tilbage til jeres smil – le. Brug stemmen og lad latteren ryste jeres krop, hvert eneste led, hver eneste celle i kroppen. Lad hver eneste celle i kroppen være fuldstændig gennemryste af latter. Intensiver latteren. Lad hele rummet ryste af latter. Lad universet blive til latteren.

Kunsten i Butoh er, at lade bevægelser, rytmer, dynamik, gestus, billede, ord, lyd, fornemmelse, hvilket element, der nu end er tale om, synke ind i kroppen, lade det sprede sig igennem kroppen, lade det forvandle kroppen indefra. Dernæst består dansen i at blive ved det, udvide øjeblikket, udforske det, forlænge det og lade det sprede sig gennem alt i rummet i universet.

Når kroppen ”ser” og øjnene ”lytter”

Måden at bruge øjnene på er betydningsfuld. Det er vigtigt at holde øjnene åbne, bevidst åbn for alle energier fra lyde, fra rummet, fra indre og ydre billeder, fra ord. Øjnene bruges som ”ører” – at tænke på øjnene som ”lyttende” ændrer fuldstændigt sansningen og det at se og

²⁴ Massumi, B. (ed) *A Shock to Thought. Expression after Deleuzemand Guattari*. London & New York: Routledge, 2002.

at blive set. Til gengæld arbejder Butoh så med en forestilling om at forestille sig at næsen, skulderbladene, ja alle dele af kroppen "ser".

Metamorfoser gennem metaltilstande til flydende tilstande

Vi afprøvede mange forskellige øvelser fra det enkleste blot at gå til kontinuerlige rullende øvelser i at skifte bevægelsens kvalitet fra at være noget fast og hårdt til noget der var så blødt og flydende som muligt. Oplevelsen af at lade forvandlingen brede sig igennem kroppen og ud i ansigt og øjne – at lade alt blive metallisk, koldt, hårdt, skarpt – blodet, håndfladerne, ansigtet og så at åbne for forvandlingen som en smeltende langsom bølge fra tæerne, gennem benene, kroppen, ryggen, skulderbladene, armene, hænderne, fingrene og op gennem ansigtet, tungen, tænderne, læberne, hjernen, maven – hele tiden med åbne øjne – en vekslende bølge at forvandles fra iskoldt skarpt og hårdt metal til strømmende, flydende, bølgende bløde skyer – fra jern til himmel. Yumi arbejdede hele tiden ud fra et princip om at give opmærksomhed, mærke en kvalitet, og lade ordet, billedet, metaforen gennemstrømme kroppen og forlænge og intensivere de forskellige tilstande helt ud i rummet, ud i universet.

"Oplev kvaliteten med alle sanser. Vær opmærksom på følelsen af øjenbrynene der er iskolde, hårde og metalliske. De skinner og genspejler lyset. Der er intet blødt tilbage i din krop, alt er iskoldt og hårdt. Tænderne skinner, neglene skinner og så igen en endnu langsommere transformation til en flydende blød og strømmende tilstand (bløde bankelyde). Forlæng den flydende tilstand. Alle knogler i skelettet smelter og bliver bløde. Til sidst er du blot som et blødt konturløst felt helt uden faste eller hårde dele i din krop, ingen tænder, ingen knogler alt er flydende, grænseløst blødt."

Det er en rytmisk forvandlingsøvelse der henter inspiration fra billeder, via imagination og metaforer.²⁵Sådanne billeder skaber en anden opmærksomhed og udvider helt konkret måden man sanser og oplever kroppen og rummet på – det er billeder, som rummer en universel essens. Butoh kan forstås som en måde at nå ind i et optimal tilstand af nærvær som rækker langt ud over en hverdagsagtig funktion og intention. For at nå en sådan intens tilstand er det nødvendigt at bruge sig selv åbent og kropsligt nærværende og på den måde udforske og finde ny form. Det er ikke tilstrækkeligt blot at imitere en form. Butoh bliver på den måde både konfronterende og forvirrende, universel og individuel. Måden at arbejde på har megen inspiration fra zen²⁶. Det er vigtigt at åbne sig betingelsesløst for øjeblikket og acceptere udgangspunktet som det er og det er vigtigt at skabe de billeder man vil udtrykke s

²⁵ Bateson, M. C. *Our own metaphor : a personal account of a conference on the effects of conscious purpose on human adaptation*. Washington: Smithsonian Institution Press, 1991. Gill, J. H. *Merleau-Ponty and metaphor*. Atlantic Highlands, N.J.: Humanities, 1991. Carr, H. W. *Henri Bergson : the philosophy of change*. London: T.C. & E.C. Jack, 1912. (The people's books ; 26) Schutz, A. *Theorie der Lebensformen : (frühe Manuskripte aus der Bergson-Periode)*; hrsg. und eingeleitet von Ilja Srubar.- Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1981.

²⁶ Fraleigh, Sondra Horton. *Dancing into darkness : Butoh, Zen, and Japan*. Pittsburgh, Pa.: University of Pittsburgh Press, 1999.

stærkt som muligt sådan at de kan gennembyrde både personlige og kulturelle vaner og mønstre både på udtryks- og oplevelsessiden. Det handler om at være optimalt nærværende – både som danser og tilskuer og dermed at komme til stede i en kropsligt medskabende dialog af ekspressiv form, oplevelse og betydning.

At synge kroppen – et avanceret bevægelseseksperiment

Den vanskeligste øvelse på workshoppen var uden tvivl den i udgangspunktet så enkle øvelse – at synge kroppen . Vælg en sang I kan lide og undersøg, hvordan den kan forvandle jeres krop. Brug evt blot en linje fra en sang eller et omkvæd og lad ordene trænge igennem jeres krop. Åbn jer for oplevelsen. Vær åben. Hvad som helst kan ske. Vær ærlig over for den impuls sangen giver jer. Gå på opdagelse i hvad indlevelsen i sangen gør ved jer. Yumi forklarer, at sangen også er en metafor, et billede som kan åbne ind til ukendte verdener. Alle prøver øvelsen igen efter en kort feedback fra Yumi.

”Jeg kan se jeres tøyen. Prøv at være modigere. Begræns jer til blot at synge et ord eller måske endda blot en lyd. Men vær opmærksomme på hele rummet rundt om jer. Udforsk rummet gennem stemmens syngende bevægelse. Hold øjnene åbne. Hvisk sangen. Lad ordene udvide sig og strømme ud i rummet. Lad lyden ekspandere og fylde rummet hviskende, nynnende, syngende. Lad ordene synke ind i jeres krop. Lad dem sprede sig igennem jeres krop. Lad dem forvandle sig inde i jeres krop. Hold så et øjeblik den stemning I er i – Udvid den følelse. Lad jer bære af sangen. Udvid tiden. Lad sangen svulme og akkumulere sig i jeres krop. Lad øjnene spejle stemmens klang og ordenes farvetone. Lad det fylde maksimalt. Stilhed. Udvid øjeblikket som en stilhed af den klangfarve I er i. Lad ordene fra sangen fylde jer. Ordene kalder på jer. Kalder på jer med lydens klang. Øjnene spejler hvad der end sker.”

”Lad nu sangen ske kun i højre håndflade og lad resten af kroppen blive båret af sangen fra højre håndflade. Syng gennem jeres fingre, gennem langfingeren. Lad hele højre hånd synge aktivt. Lad resten af kroppen blive båret på sangen og lad sangen føre jer tilbage til hvor I kom fra. Lad sangen vibrere som et ekko i jeres krop. Lad ordene sprede sig ud i ansigtet til næsen, ørerne. Øjnene spejler hvad der sker.”

”Lad venstre kind blive den sang I synger. Lad lyden levendegøre jeres venstre kind og lad resten af kroppen blive båret af lyden – lad lyden og ordene sprede sig gennem jeres krop og trække jer tilbage til hvor I kom fra.”

”Lyt. Lad lyden blive højere. Stå på lyden. Mærk lyden strømme op gennem jeres fodsåler, hele vejen op gennem kroppen fra jeres fodsåler.”

Eftertanke

Yumi kommenterer på eksperimentet bagefter og siger, at hun kunne se fortolkningerne som farver og at det er godt. Det handler om at gå igennem en port, hvor I ikke længere vurderer kønt-grimt, godt-dårligt, kan lide-kan ikke lide. I dristede jer til det. Det er godt.

Butoh arbejder ud fra princippet, at kroppen øjeblikkeligt spejler den mindste tanke, fornemmelse, følelse, billede og omvendt. Grundprincippet er at træne kroppen til at blive sensitiv som et skabende element der kan åbne sig for og udtrykke alle slags tilstande, alle elementer, alle slags væsener. Kroppen vibrerer med de billeder den gennemstrømmes af og dermed skaber den konkrete fysiske billeder af menneskets uerfaringer, men bevægelsen går også modsat.

Butoh-teknik arbejder yderst bevidst med kroppens intuition som en vej til metamorfosernes krop. Det handler om at lade kroppen gennemstrømmes af en stadig forvandling som naturen, at åbne sig for muligheden af at være i en stadig strøm af forvandling. Butoh er en måde at tænke og leve på. Butoh-kroppen er som skyerne, som ilden, som vandet, som jorden og som en del af universets strømmende og skabende kraft.

Butoh har en tæt forbindelse til naturen og til elementerne. Det er kontakten med naturen og kosmos som gennemstrømmer kroppen og forbinder mennesket med alt i universet, vinden, solen, jorden, bladene. Gennem Butoh-dansen fødes livet. Livet og dansen forstået som skabende bevægelse er uadskillelige. Selv om Butoh-dansen udspringer af en dyb kontakt med hver enkelt dansers personlige erfaringer, drømme og erindringer forbliver den ikke individuel, men løftes ind i et universelt og anonymt udtryk. Men det er vigtigt at have mang forskellige slags erfaringer og hele tiden opdage nye sider af sig selv.

Jeg vil slutte med den franske filosof Henri Bergson ord: *“Life is a flowing, a real becoming, a change that is a continuous undivided movement. A thing that lives in a thing that endures not by remaining the same, but by changing unceasingly.”*²⁷ Butoh-dans er en æstetisk praksis der forbinder sig totalt med det skabende NU som det levende møde I kontinuerlig forvandling af krop, tanke, verden.

En tak til Danmarks Humanistiske Forskningscenter (DHFC) for det etårige stipendium der har givet mig muligheden for at påbegynde min forskning i “Bevægelsens og dansens poetik i et eksistentielt perspektiv”. Forskningsprojektet fortsættes ved Institut for Idræt, Københavns Universitet.

²⁷ Bergson, H. New York: The Dodge Publishing Co. by H. Wildon Carr, dec 1911, p 18. Se også: www.geocities.com/yumi_uniunmare; www.nordicButoh.dk.